

β'. ἐμπειρική ἀφετηρία τῆς καθολικῆς παλινδρομήσεως.

‘Αλλ’ ὅμως τὰ προλεχθέντα δὲν λύουσι αὐτὸ τὸ ζήτημα προσηκόντως. Καὶ ἐν ἀκόμη ἥ δόδος αὗτη δὲν δδηγῇ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, εἶνε ὅμως βέβαιον, ὅτι δὲν μνάμεθα νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἴδεαν πληθύος τινὸς ἀτομικῶν βουλητικῶν μονάδων, εἰς ὃς δίδονται ἀντικείμενα ἀγνώστου προελεύσεως. Ἡ πληθὺς αὕτη δίδει ἀφορμήν, ὅπως προβληθῇ τὸ ζήτημα, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις τῶν καθ’ ἕκαστα μερῶν ταύτης, καὶ ὅπερ ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἐν τέλει ἀναποδράστως εἰς τὴν ἴδεαν τοῦ συνόλου τῶν μερῶν τούτων. Ἐνταῦθα καταφαίνεται ἵδη ἥ αἴτια, δι’ ᾧ ἡ ἐιρηνική παλινδρόμησις ὑπῆρξεν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μορφαῖς κισφαλμένη καὶ ἀνευ ἀποτελέσματος. Ἀντὶ ν’ ἀκολουθήσῃ προσδευτικήν τινα κατεύθυνσιν ἀπὸ μονάδος εἰς μονάδα, ἐν ᾧ διατηρεῖται ἥ ἀτομικὴ φύσις τῶν μερῶν τοῦ συνόλου, ἀφορμήθη, καθὼς τοῦτο συνέβη εκαρὰ Λεϊβνιτζφ, ἐκ τινος συνεχοῦς διαδοχῆς διευρυνομένων κύκλων ἐννοιῶν καὶ κατέληξεν εἰς τὴν ἴδεαν ἐνὸς συνόλου, ἥτις πάλιν ἔξετόπισε τὰς ἐν τῇ ἀρχῇ τεθείσας ἀτομικὰς μονάδας. Διότι αἱ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων παραληφθεῖσαι ἐννοιαὶ τοῦ ψυχικοῦ εἶναι καὶ τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας μετεβλήθησαν εἰς ἴδεας, αἵτινες ἔφερον μὲν τὸ αὐτὸ δόνομα οἶον καὶ αἱ ἀτομικαὶ ἐκεῖναι ἐννοιαὶ, ἀλλ’ αἵτινες εἶχον πλήρως ἀντιφατικὸν πρὸς ταύτας περιεχόμενον. Ἐπειδὴ εἰς τὰ συστήματα ταῦτα ὁ πνευματικὸς κόσμος νοεῖται τὰ μάλιστα μολύμορφος καὶ ἀπειρος ὡς πρὸς τὴν ἐπιτοῦ ἔκτασιν, εἶνε ἐνδεχομένη μόνον μία ἴδεα τῆς ἐνότητος, τουτέστιν ἥ τοῦ ἀπειρούσυνόλου. Ἐν τῇ ἴδεᾳ ὅμως ταῦτη ἀπόλλυται ἀναγκαῖως ἥ πραγματικὴ ἀφετηρέα τῆς ψυχολογικῆς παλινδρομήσεως, ἥτοι ἥ ἐνότης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἐνταῦθα, καθὼς ἀκριβῶς καὶ εἰς τὰ κοσμιολογικὰ προβλήματα, ἥ πρὸς τὰς ὑπερβατικὰς ἴδεας πρόδοδος δέον ν’ ἀφορμᾶται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, διότι μόνον αὕτη δέον νὰ συνενοῖ εἰς τι πλήρες σύνολον τὰς ἐιρηνικῶς ἀρχομένας συνδέσεις. Βεβαίως ἥ ἐμπειρία δύναται νὰ δδηγήσῃ μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δόσης, ἥν δέον ν’ ἀκολουθήσωμεν ἐνταῦθα. Ὁντως δὲ τοῦτο ἐπαληθεύει ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει μετὰ τῆς αὕτης βεβαιότητος, μεθ’ ἥς καὶ εἰς τὰ κοσμιολογικὰ προβλήματα. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος, ἥτις ἀφορᾷ εἰς τὸν τρόπον, καθ’ ὃν δέον νὰ εὑρεθῶσιν αἱ μεταβατικαὶ στιγμαὶ ἀπό τινος πληθύος ὑποκειμένων, ἔχόντων βούλησιν καὶ παραστάσεις εἰς μίαν ἐνότητα, θὰ ἥδυνατο νὰ φανῇ ἀδύνατος,

εὰν δὲν ἔδιδοντο ἡμῖν πραγματικῶς τοιαῦται συνδέσμις πολλῶν μερῶν εἰς θν σύνολον. Άλιστας αὗται εἶνε βεβαίως περιποιημέναι· ἀλλ' ἀκριβῶς ἔνεκα τούτου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βαθμίδες, οὓς δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν κατὰ τὴν πρόοδον, περὶ τῆς πρόκειται ἐνταῦθα. Διότι καὶ ή πρόοδος αὕτη δέον νὰ ἀφορμῆται ἀπὸ τοῦ δεδομένου, ὥπως περιματισθῇ εἰς ἑκεῖνο, ὅπερ δὲν δίδεται μὲν ἀπ' εὐθείας εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ὅπερ δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δεδομένου.

Ἡ ἀτομικὴ πρόοδος ἐπερματίσθῃ εἰς τελικήν τινα ἐνότητα, ίστις, ὡς ὑπερβατικὸς ὄρος πάσις ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας, δὲν δύναται ὁμόσως ν' ἀποδειχθῇ ἐν τινι ἐμπειρίᾳ, διότι συνδέεται ἕναστοτε ἐν αὐτῇ ἀρχός τι συγκεκριμένον περιεχόμενον παριστάσειν. Ἀλλ' ή πραγματικὴ ἑκεῖνη ὑπόστασις τῆς βουλίσεως (reine Aktualität des Willens) στρέφεται πραγματικότητος οὐ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐσωτερικήν ἐμπειρίαν, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅσον αἵτινα νοεῖται ὡς τελείως ἀνεξάρτητος τοῦ συνειδήματος, ἐν τῷ ἕτερῳ συνδέεται μετ' ἄλλον βουλητικῶν μονάδων παρεμφεροῦς φύσεως. Ἐν τούτοις, ἐνῷ ή μὴ πραγματικότητος τῆς πρώτης ἰδέας εἶνε ἀναγκαῖα ἀπολουθία τῆς ὑπερβατικότητος αὐτῆς, ίστις δύναται νὰ ἀρθῇ διὰ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς καταλήψεως (Apperception), ὡς ὄρου πασῶν τῶν καὶ ἴδιων ἐνεργειῶν τῆς νοήσεως, εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς ἐνεργείας, διεκπενίει ή συμπλήρωσις, ή τελουμένη ἐν τῇ ἐμπειρικῇ ἐννοίᾳ τῆς βουλίσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰς λοιπὰς βουλητικὰς ἐνεργείας, εἰς οὓς ἀνήκει αὐτῇ, ὅτι δέον νὰ συμπληρωθῇ ή προιγονιμένος ἀποκτηθεῖσα ὑπερβατικὴ ἰδέα, τουτέστιν ὅτι ὑπάρχει δευτέρα τῆς πρόοδος, ίστις, ὡς καθολική, δέον νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν ἀτομικὴν πρόοδον.

Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν αὐτῆς ἡμῶν εἶνε πρῶτον τὸ νὰ ἀποδεῖξωμεν τὴν ὑπόστασιν τῶν ἐμπειρικῶν δεδομένων τῆς ἀλληλουχίας μερῶν, ὥπως γνωρίσωμεν τὴν κατεύθυνσιν, καθ' ἣν δέον νὰ ἔνταθῃ ή ἀλληλουχία αὐτῇ. Ἡ βουλίσις τοῦ ἀτόμου περιλαμβάνεται ἐν τινι βουλητικῇ διμάδι, ίστις εὑρίσκεται ἐν διηγεκτικοῖς παραβαταῖς σχέσει πρὸς ταύτην, οὗτοις διπτεῖ η ἀτομικὴ βουλίσις ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῆς διαδικῆς βουλίσεως καθορίζει πάλιν ἀφ' ἔαυτῆς τὴν διαδικαϊκὴν βουλησιν ταύτην. Οὕτω τὸ ἀτόμον εἶνε ἐν πρώτοις μέλος μιᾶς φυλῆς, μιᾶς οἰκογενείας, μιᾶς συντεχνίας. Κατόπιν διὰ τῆς εὐρυτέρως ἀνιστιθέκως τῶν μεταξὺ τῶν ἀτόμων σχέσεων καθίσταται μέλος ἐνὶς οἰκουμένης, μιᾶς πολιτείας, ἵνα συμμετάσχῃ ἐν τέλει μιᾶς, βεβαίως ἐν ταῖς εἰς ἡμᾶς ἐμπειρικῶς ἐφικταῖς μορφαῖς, μόνον χάριν γενικοτάτων τεχνῶν

συμιφερόντων διαπλασσομένης βουλιγτικῆς ἔνδιητος τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Μόνον πρακτικός τις ὑλισμός, δύτις παραδέχεται, ὅτι ὁ πνευματικὸς βίος περατοῦται μετὰ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀτόμου, δύναται ν' ἀρνηθῆ τὴν πραγματικότητα τῶν πολυπλόκων τούτων βουλιγτικῶν μονάδων. Ἐκεῖ ἔνθα ὑπάρχει ὅμιλος βούλησις, εἶνε ἐξ ἵσου πραγματική, καθώς καὶ αὐτῇ αὕτῃ ἡ ἀτομικὴ βούλησις. Διότι ἡ πραγματικότης τῆς τελευταίας ταύτης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ ἀτομον ἔκτελεῖ πραγματικῶς ὅρισμένας τινὰς βουλιγτικὰς ἐνεργείας, καὶ ἐπειδή, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἡ πραγματικότης τῆς ὅμιλης βουλησεως συνίσταται ἀκριβῶς ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ ὅμιλας ἔκτελεῖ βουλιγτικάς τινὰς ἐνεργείας, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς συμφωνίας τῆς βουλήσεως πολλῶν ἀτόμων. Βεβαίως ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο τούτων βουλήσεων οὐσιώδης διαφορὰ κατὰ τοῦτο, ὅτι μένον ἡ ἀτομικὴ βούλησις δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔκτὸς τῆς ὅμιλης βουλήσεως, ἐνῷ ἡ ὅμιλη εἶνε συγχρόνως καὶ ἀτομικὴ βούλησις. Αἱότι πνευματικὸς ὅμιλος βίος πραγματοῦται μόνον εἰς τὰ καθ' ἔκασταν πνεύματα, ἄτινα συμμετέχουσι τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ὅμιλων βίου, ὅστις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀνεν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ὅμιλη βούλησις ἔγκειται μόνον εἰς τὴν ἀρμονικὴν βουλιγτικὴν κατεύθυνσιν τῶν ἀτόμων, οὐδὲν ἐπ' ἐλάχιστον ἀφαιρεῖ τὴν πραγματικότητα αὐτῆς, καθ' ὃν τρόπον οἰκοδόμημά τι δὲν στερεῖται ἴδιας ὑποστάσεως, ἐπειδή ἀνατρέπεται, δταν ἀφαιρεθῶσιν οἱ λίθοι, ἐξ ᾧ συνίσταται.

Ἡ σύμφωνία τῆς βουλήσεως τῶν ἀτόμων δὲν εἶνε μόνον αὐτὴ καθ' ἔκαυτὴν πραγματικόν τι, ἀλλὰ προϋποθέτει ἐπίσης τὴν ὑπόστασιν ἴδιαιτέρων τινῶν ὅρων καὶ συνεπάγεται ἴδιαιτερά τινα ἀποτελέσματα. Ἰδίως δὲ ἡ ἐπέδρασις τῆς ὅμιλης βουλήσεως εἶνε ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρᾳ ἢ ἡ τῆς ἀτομικῆς, οὕτως ὥστε ἡ μόνη δδές, ἢν δέον ν' ἀκολουθήσῃ αὕτῃ, ἢν' ἀποκτήσῃ μείζονα ἰσχύν, συνίσταται ἐν τῇ ἐπιδράσει, ἢν θὰ ἦδύνατο νὰ ἔξασκήσῃ ἐπὶ τῆς ὅμιλης βουλήσεως. Ὁθεν, ἐὰν θελήσωμεν νὰ καταμετρήσωμεν τὴν ἔκτασιν τῆς πραγματικότητος, λαμβάνοντες ὑπὸψιν τὰς ἐπιδράσεις ἐκατέρως τῶν εἰρημένων βουλήσεων, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἡ ὅμιλη βούλησις εἶνε πραγματικότερα τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως.

γ'. Τὸ ἴδεωδες τῆς ἀνθρωπότητος.

"Εφ' ὅσον ἡ ἔξελιξις τῆς βουλήσεως δίδεται εἰς ἥματα ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ, αἱ διάφοροι μορφαὶ τῆς διαδικῆς βουλήσεως ἐμφανίζονται εἰς ἥματα ὡς μέρη σειρᾶς τυνος, οἵτις ἀρχεται ἐκ στενωτέρων βουλητικῶν σφαιρῶν, διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς ἐκτενεστέρας καὶ περιεκτικωτέρας, οὕτως ὡστε τὸ ἀρχικὸν καὶ τὸ τελικὸν σημεῖον ἔχοντι μέρον ἴδειταιν σημασίαν. Ἀρχικὸν σημεῖον θὰ ἦτο διηλονότι ἢ ἀτομικὴ βούλησις ἐν τῇ μεμονωμένῃ μορφῇ ἐκείνῃ, ἐν^{τῷ} ἣ ἔξητάσαμεν αὐτῇν κατὰ τὴν ἔξελεγξιν τῆς ἀτομικῆς ἐννοίας τῆς φυχῆς τελικὸν δὲ ἀνθρωπτινῇ τις διαδικῆς βούλησις, οἵτις ἐκτενομένῃ ὑπὲρ πᾶσαν περιωρισμένην βουλητικὴν σφαῖραν συνεγνοῖ τὴν ἀνθρωποτήταν ἐν τῇ συνειδητῇ ἐκτελέσει ὑφιστάμενων σκοπῶν. "Ἄλλος εἶναι καταφυγές, οἵτις ἡ ἀρχὴ τῆς σειρᾶς ταύτης ἔχει σημασίαν μᾶς καθαρῶς θεωρητικῆς ὑπερβατικῆς ἴδειας, διότι οὕτε δύναται ν' ἀποδειχθῇ ἐμπειρικῶς, οὕτε ἡ ἐνδεχομένη ὑπόστασις αὐτῆς θὰ παρεῖχεν ἐνδιαφέρον τι μᾶς πρὸς τὴν ἥμετέραν δρᾶσιν. "Άλλως δημιουργεῖται τὸ πρᾶγμα, ὃσον ἀφορᾷ εἰς τὸ τελικὸν σημεῖον τῆς σειρᾶς ταύτης. Καὶ δυνάμεθα μὲν νὰ υποθέσωμεν, οἵτι καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ εἰς ἐμπειρικὸν γεγονός, δέον δημιουργὸν νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς μέχρι τοῦτο πορείας τῆς ἀνθρωπτινῆς ἔξελίξεως μετὰ πεποιθήσεως τὸ συμπέρασμα, οἵτι πᾶσαι ἔξελιξις τείνει ἢ δέον νὰ τείνῃ ἐν τῇ κατευθύνσει ταύτη τρόπος ἐπίτευξιν τοῦ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐνυπάρχοντος σκοποῦ. Τοιουτορόπως τὸ τελικὸν τοῦτο σημεῖον τῆς προΐδου μεταβιβλεῖται εἰς πρακτικὸν ἴδεωδες. "Οὗτος δύναται τις νὰ ἔχῃ διάφορον γνώμην περὶ τῆς σημασίας τῆς ιστορικῆς πορείας τῶν ἀνθρωπωντων ευχῶν καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δέον νὰ κρίνωνται οἱ ὄροι καὶ αἱ συνέπειαι τῆς πορείας ταύτης· οὐχ ἡττον ἀναμφίσιστον εἶναι οἵτι, ἐάν εἰρέτῃ ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν καθολικὴν πορείαν τῆς ιστορίας τῆς ἀνθρωπότητος· μία εἰς τὴν ἥμετέραν γόησιν προσιτὴ σημασία, αὕτη δύναται νὰ συνίσται μόνον ἐν τῇ ἔξελίξει τοῦ Ἰδεώδους τῆς ἀνθρωποποτητος, εἰς ἣν ή ἐμπειρικὴ ἔξελιξις τοῦ διαδικοῦ πνεύματος παρουσιάζει ἀτελεῖς μὲν ἀρχάς, πάντως δημιουργὸς ἀρχάς, ἐνῶ δέον ν' ἀφοριτηθῇ η πρόοδος τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως καὶ νὰ συνδεθῇ μετ' αὐτῶν ἐν τέλει πᾶσαι ἀνθρωποποτικῇ δοτῇ. "Η ὑπέροχος σημασία τῆς ἀνθρωποποτικῆς ἴδειας, οἵτις ὑπερβάλλει πάσας τὰς ἀνωτέρω ἔξετασθείσας ὑπερβατικής

ιδέας, έγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι αὕτη εἶναι συγχρόνως ἐν Ἱδεῶδες, τουτέστιν ὅτι θεωρεῖται ὡς ἕνθιστος κανὸν τῆς ἡμετέρας δράσεως. Ἀρέσιος δὲ συναρπήσ πρὸς ταῦτα εἶναι καὶ ἡ περαιτέρω τῆς ιδέας ταύτης ιδιότης, ὅτι δηλαδὴ αὕτη σχετίζεται πρὸς τινὰ συμπλήρωσιν τῆς πραγματικότητος, ἥτις νοεῖται ὡς δυναμένη νὰ συντελεσθῇ πιθανῶς ἐν τῷ μέλλοντι. Οὗτος ἡ ἐν λόγῳ ὑπόθεσις δὲν εἶναι μὲν πραγματική, ἀλλὰ πραγματοποιήσιμος ὡς πρὸς τὴν δεδομένην πραγματικότητα.

**6. Σχέσις τῆς βουλήσεως καὶ τῆς παραστάσεως
ἐν τῇ καθολικῇ ιδέᾳ τῆς ἐνότητος.**

Πλὴν τῆς ἀπαραιτήτου συμπληρώσεως. Ήν προοθέτει ἡ καθολικὴ εἰς τὴν ἀτομικὴν πρόοδον διὰ τῆς τελειοτέρας ἀντιλήψεως τῶν διαπλάσεων τῆς βουλήσεως, ἡ καθολικὴ πρόοδος εἶναι συχρόνιος ίκανή, μπορεῖ διαφωτίσῃ σχέσιν τινά, ἢν ἡ ἀτομικὴ πρόοδος ἀφήσει τελεῖως ἀόριστον, τουτέστι τὴν σχέσιν τῆς βουλήσεως, τοῦ οὐτερβιατικοῦ ὅρου πασῶν τῶν παραστάσεων, μετ' αὐτῶν τούτων, ὡς ἀντικειμένων τῆς βουλήσεως. Η ἐπιστροφὴ εἰς τὴν καθαρὰν κατάληψιν ἔδει νὰ σταματήσῃ ἐνταῦθα, λαμβανομένου ὃτ' ὅμινον ὅτι εἰς τὴν βούλησιν δίδονται ἀντικείμενα, ἀλερ, θεωρούμενα παροῦντα παροῦντα παραστάσεις καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν πᾶσα ἀτομικὴ βούλησις εἶναι παραστατική. Η καθολικὴ πρόοδος δεινούνει νῦν ἀπὸ νέας τινὸς ἀπόφεως τὴν μεταξὺ τοῦ παριστάναι καὶ τοῦ βούλεσθαι ἐνυπάρχουσαν σχέσιν. Η ἀτομικὴ βούλησις, θεωρουμένη ὡς καθαρὰ βούλησις, οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν συνολικὴν βούλησιν. Αἱ μεταξὺ τῶν δύο τούτων βουλήσεων ὑφιστάμεναι σχέσεις συνάπτονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τῇ βοηθείᾳ τῶν παραστάσεων. Μόνον δι' αὐτῶν δύναται ἡ ἀτομικὴ βούλησις νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ ἄλλων ἀτομικῶν βουλήσεων, μεταβαλλομένη οὗτος εἰς διαδικήν βούλησιν· καὶ μόνον διὰ τῶν παραστάσεων δέχεται τὸ ἀτομον τὰς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος, δι' ὃν ἡ ἀτομικὴ προσαρμόζεται εἰς μίαν διαδικήν βούλησιν. Η σχέσις αὕτη ἐκδηλοῦται καταφανῶς εἰς τὴν λειτουργίαν ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἐπίσης προϊόν τῆς διαδικῆς ζωῆς καὶ ἥτις χρησιμεύει ὡς βάσις τῆς ἐξελίξεως πάντων τῶν λοιπῶν προϊόντων τοῦ συνολικοῦ πνεύματος, τουτέστιν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἐνάρεθρου λόγου. Ο ἐναρθρος λόγος παραχθεὶς διὰ τῆς βουλήσεως συνίσταται ἐκ παραστάσεων, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς ἐκφραστικούς ἄλλων παραστάσεων καὶ τῶν πρὸς ταῦτας συνδεομένων

βουλητικῶν καὶ γίγεσσον. Τοιουτοτρόπως οὗτος παράγει διὰ συνολικῶν παραστάσεων δημαρκήγ τινα βουλῆσιν. Κατὰ τὸ μέτρον δέ, καθ' ὃ μέσον ἔξωτερηεύσεως τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, ἐκτείνεται εἰς εὐρυτέρους κώνους, αὐξάνονται καὶ οἱ βουλητικαὶ σφραῖραι, εἰς ἃς διανοίγονται νέοι καὶ νηπιγένετεροι δρᾶσοντες ἀνθερπτικῆς δράσεως. Ὁ συνειδητὸς οὗτος, διν ἀποκαλύπτεται ἢ λειτουργία τῆς γλώσσας, ἀποκτᾷ γενικωτέραν σημασίαν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐν πάσῃ ἀμφιβαλλούσῃ σχέσει μεταξὺ τοῦ ἐνεργεῖν καὶ τοῦ πάσχειν, διλῆσαι καθορίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ συνείδησις. ἡ παράστασις γνεῖται μὲν ὡς στοιχεῖον ἀλλότριον τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως, σχετίζεται δὲ μεταξὺ διὰ τοῦτο πρός τι ἀντικείμενον, διερχεῖται ἕναντι τοῦ ἐν τῇ βουλῇσει ἐνυπάρχοντος ίδίου «Ἐγώ». Ἡ Ἐντεθετικὴ φρίσνεται συναγόμενον τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ παράστασις ἔλκει ἐν γένει τὴν καταγωγήν τῆς ἐκ τῆς ἀλληλεκτιδράσεως τῶν καθ' ἔκαστα βουλῆσεων. Ἀλλ' ἐὰν ἀποδίδεται εἰς τὴν παράστασιν ἡ πρώτη αἵτη σημασία, δύνεται ὅγειρες γ' ἀπονεμηθῆναι αἵτην καὶ ἡ σπουδαιοτέρα σημασία βουλητικοῦ μέσου ἐξελέγεται πολυπλόκων βουλητικῶν μορφῶν, δι' ἣς ἀποκτᾷ τὸ πρῶτον αἵτην αἵτην ἡ ἀτομικὴ βουλῆσις πραγματικήν σημασίαν. Τοιουτοτρόπως ἡ λογικὴ ἔκεινη ἀφιερεύεται, ἡ ἔνδειξις ἀναγνωρίζεται διὰ προγράσσων αἵτειν τῆς ἀτομικῆς ἐμπειρίας τὴν καθαρότερην βουλῆσιν, εἶναι κατὰ διττὸν τρόπον κανὴν περιεχομένου. Πρῶτον, ἐπειδὴ ἔλλειπται ἐξ αἵτης πᾶν περιεχόμενον ἀτομικῆς ἐμπειρίας, καὶ δεύτερον, διότι στερεῖται τῶν σχέσεων ἔκεινων, δι' ὧν αἵτην ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς στενυματικῆς ὁμάδος. Ἀμφότερα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν ἀμοιβαίρᾳ ἐπιδράσει. Μετὰ τῶν παραστάσεων ἀπελέσθη συγχρόνως ἐκ τῆς ἀτομικῆς βουλῆσεως καὶ ἡ ἄλλησις τῶν συναποθημάτων, δι' ἣς αἵτην συνδέεται μεθ' ἑτέρων βουλητικῶν μονάδων παρομοίου εἴδους εἰς μίαν συνολικὴν δύναμιν. Ἡνεκα τούτου ὅμιλος ἀμφότεραι αἱ ἐν λόγῳ συνδέσεις εἶναι ἐξ ἴσου ἀρχικαί. Ὡς πᾶσαι συγκαρχημένη βουλῆσις εἶναι παραστατικὴ βουλῆσις, οὕτως αἵτην εἶναι μέλος μίας δημαρκής βουλῆσεως, καὶ μόνον ἐν τῇ συνδέσει ταύτῃ λαμβάνει ἀληθῆ πραγματικότητα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀτομικὴ παλινδρομήσις ἔκεινη, ἥτις δεικνύει τὴν καθαρότερην βουλῆσιν ὡς τελευταῖον δρόν παντὸς ἀτομικοῦ εἶναι, δέον νὰ συντελεσθῇ ὡς πρὸς ἀπαντα τὰ στοιχεῖα ἔκεινα, ἀτινα συναποτελοῦσι μίαν στενυματικὴν δημάδα, ἡ παράστασις δὲν φαίνεται ἐν γένει ὡς τι ἀρχικῶς δεδομένον, ἀλλ' ὡς προϊόν τῆς πληθύνος τῶν βουλῆσεων, τουτέστιν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς προϊόν τῆς πρὸς ἀλλήλας ἀμφιβαλλούσεων ἀντῶν ἐπιδράσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς βουλητικῶν μέσου, δι' ὧν

τὰ στοιχεῖα τῆς βουλήσεως συνδέονται εἰς ὑπερτέρους βουλητικὰς μονάδας. Ἡ ψυχολογικὴ ἔρευνα δὲν δύναται νὰ προαγάγῃ ὑπὲρ τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ ἐνταῦθα τιθέμενον μεταφυσικὸν πρόβλημα. Καθ' ὅσον, ἐπειδὴ ἐνταῦθα προσαρμόζεται ἀναγκαῖως τὸ ζήτημα, ἐὰν συμφώνως πρὸς τὰ συναχθέντα συμπεράσματα ἢ πραγματικότης τῶν ὅντων δύναται ἐν γένει νὰ νοηθῇ ὑπὸ τὴν μօρφὴν βουλητικῶν μονάδων ἐκ τῶν σχέσεων, ἐξ ὧν γεννᾶται ἐν πρώτοις ἐκεῖνο, ὅπερ καλοῦμεν κόσμον τῶν φαινομένων, δλόκληρον τὸ ζήτημα τοῦτο μεταβάλλεται εἰς **δυτολογικὸν** πρόβλημα, πρὸς λύσιν τοῦ ὅποιου δὲν ἐπαρκοῦσι πλέον αἱ ἀπόψεις τῆς ἀνωτέρω μνημονεύθεισις **διπλῆς** ψυχολογικῆς παλινδρομῆσεως.

ε'. Σημπλήρωσις τοῦ ἡθικοῦ ἰδεώδους διὰ τῆς θρησκευτικῆς ἴδεας.

Κατ' ἄλλην τινὰ σχέσιν ἄγει ἥμας ἢ ψυχολογικὴ ἔρευνα ὑπὲρ τὰς **έαυτῆς** δρια. Ἐπειδὴ ἢ καθολικὴ πρόδοδος διαβλέπει ἐνταῦθα τὴν τελευταίαν καὶ, — ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν εἰς ἥμας προσιτῶν κύκλων τῆς ἐμπειρίας, — τὴν ὑπερτάτην ἐνότητα τῆς βουλήσεως ἐν μελλοντικῷ τινι τῆς ἀνθρωπότητος ἰδεώδει, πρὸς ὃ τείνει σᾶσα πραγματικὴ ἐξέλιξις ἐν τῇ ἴστορίᾳ, ὑποδεικνύει αὕτη τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ὅπερ παρίσταται ἐν τῇ συνδέσει τοῦ δεδομένου ὡς ἰδέα, ἥτις διφεύλει νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἀτομον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κατεύθυνσιν. Ἄλλ' ἢ πρώτη ἀρχὴ δλοκλήρου τῆς ἐξελίξεως ταύτης ἀπομένει ἀγνωστος. Διότι ἐν τῇ ἐπὶ τῆς ὅδος τῆς ἀτομικῆς παλινδρομῆσεως εὑρεθεῖσῃ καθαρῷ ἀτομικῇ βουλήσει ἐνυπάρχει μόνον δ στοιχειώδης δρός καὶ οὐχὶ ἢ αἴτια τῆς προόδου ἐκείνης, ἥτις δέον νὰ προϋποθεθῇ ἐξ ὕσου γενική, δπως καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα. Τοιουτούρπτως οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἐνταῦθα εἰμὶ νὰ προϋποθέσῃ τις μίαν πρὸς τὸ **ἀπαντηθὲν ἀποτέλεσμα συνάδουσαν αἰτιαν**, ἥτις ἀπομένει πλιγρῶς ἀγνωστος αὐτὴ καθ' ἔαυτήν, διότι δὲν δύναται — δπως τὸ ἐξ αὐτῆς παραγόμενον ἀποτέλεσμα, — νὰ νοηθῇ ὡς ἰδεῶδες, δυνάμενον νὰ ὑπάρξῃ, τούλαχιστον ὡς τοιοῦτον ἐν τῇ ἐξιδανικεύσει ἐμπειριῶς δεδομένων ἰδιοτήτων καὶ καταστάσεων. Σύν τῇ προϋποθέσει μᾶς αἴτιας τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπερ εἶνε ὡς τελικὸς σκοπὸς δεδομένον εἰς πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὁσπίν, αἴρεται ὑποψία τις συνδεμένη πρὸς τὸ ἰδεῶδες τοῦτο, ἐφ' ὅσον θεωρεῖται ἀνευ τῆς εἰρημένης σχέσεως. Πᾶσα βούλησις εἶνε τάσις ἢ ὁσπί (Strebēn). Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ νοήσωμεν, διτι εἶνε δυνατὸν νὰ περιυρισθῇ αὕτη ἐν τινι δριῳ καὶ συγεπῶς ἐξικολουθεῖ μὲν νὰ ὑπάρχῃ, χωρὶς ὅμως

νὰ ἐνεργῇ ὡς θούλησις.⁷ Άλλ'⁸ δύον καὶ ἀν θεωρῆται μεμαρτυρουμένον τὸ ἴδεῖδες τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὡς δυνάμενον νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ προσέγγισιν, ἕστοι καὶ ἐν ἀποτάτῳ μέλλοντι, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀπολύτως ἀπειρον, διότι οὐ ἀνθρωπίνη δύναμις εἶνε ἐν γένει πεπερισμένη καὶ ἐπειδὴ ἔνεκεν τοῦ τοπικοῦ καὶ τοῦ χρονικοῦ περιορισμοῦ τοῦ πεδίου, ἐν φύσει συσταται οὐ ἀνθρωπίνη δρᾶσις, δὲν δύναται αὕτη νὰ ἐκταθῇ ἐπ' ἀπειρον. ⁹ Εντεῦθεν ἔπειται, δτὶ τὸ ἴδεῖδες, διπερ δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν ἐνταῦθα, εἶνε σχετικῶς καὶ οὐχὶ ἀπολύτως ἀπειρον. ¹⁰ Η γενικὴ ἐκείνη ἴδιότητης τῆς φυστικῆς προόδου ἐπαναλαμβάνεται ἐπίσης ἐν τῷ ἴδεῶδει τούτῳ, οὗτος μάστε οὐ ἐνότης, τρὶς οὖν ἄγει ἡμᾶς, εἶνε ἐν πεπερισμένον σύνολον. ¹¹ Άλλ'¹² ἀκριβῶς ἔνεκεν τούτου ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα, διπερ οὐ ἐπιτυγχανομένη ἐνότης ἀναγνωρίζεται. ¹³ Ήσουν πάντοτε ὡς ἀπλῶς σχετική. Ταῦτο εἶνε τὸ σημεῖον, ἐν φύσει οὐ ἀναπτυχοφή ἐκείνη τῆς καθολικῆς προόδου καθιστᾶ ἀγδεχομένην τὴν συμπλήρωσιν, τὴν θεραπεύουσιν τὰς ἡμετέρας διανοητικὰς δυοτάς, καὶ κατ' ἀπολουθίαν τὸ σημεῖον, διπερ ἀπαιτεῖται τοιαύτην τινὰ ἀναπτυχοφήν. ¹⁴ Ήδην τὸ ἴδεῖδες τῆς ἀνθρωποτήτητος, διπερ δέον νὰ εἶνε τὸ τελικὸν τῆς ἡμετέρας πρακτικῆς δράσεως ἀλιτήριον, διφεύλῃ νὰ θεωρῆται ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ὑπερβασιοῦς οὐνος αἵτις, δὲν οὐ εἴμαθα μαρτάν τοῦ νὰ ἵσχυρισθῇμεν, δτὶ τούτο εἶνε τὸ μόνον καὶ τελικὸν τῆς αἵτις τούτης ἀποτέλεσμα. ¹⁵ Άλλ'¹⁶ οὐρ¹⁷ δύον αὐτὸν τούτο τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε πεπερισμένον καὶ δὲν παρέχει εἰς τὴν ἀπειρον ἡμῖν δυστὴν ἀπόλυτην τε τελικὸν σημεῖον ἀναπαύσεως, ἀπαιτοῦμεν, διπερ οὐ αἵτις τοῦ ἀποτελέσματος τούτου περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὸν δρόμος ἐκείνους, οἵτινες ὑπερβαίνουσι πᾶν εἰς ἡμᾶς προσπίπον δριον. Κατὰ ταῦτα τὸ ἀπειρον σύνολον ἐκεῖνο, διπερ ἀποβλέποντες εἰς τὸ μέλλον οὐδέποτε οὐ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν εἰς τὸ παρ' ἡμῖν νοούμενον ἴδεῖδες τῆς ἀνθρωπότητος, πραγματοῦμεν διὰ τῆς προϊποθέσεως ἀπειρον τενδός τοι τὸν λόγῳ ἴδεῶδους αἵτις, οἵτις περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὸ ἴδεῖδες τούτο ὡς ἀποτέλεσμα, ἀλλ' οὐχὶ ὡς μοναδικὸν καὶ τελικὸν αἵτις ἀποτέλεσμα. Οὕτω γεννᾶται η **θρησκευτικὴ ἴδεῖδα** ὡς **συμπλήρωσις τοῦ θεϊκοῦ ἴδεῶδους**.

⁷ Λιμφότερα ταῦτα διατελοῦσι πρὸς ἀλληλα ἐν σχέσει αἵτις καὶ ἀποτελέσματος. ⁸ Λαμα ὡς οὐ θρησκευτικὴ ἴδεῖδα παταστῇ σιερῆς συνειδητή, νοεῖται ἐν ταύτῃ πρὸ πάντων δ Θεὸς ὡς οὐ αἵτις τῆς ήθικῆς τάξεως. ⁹ Εν τῷ σημεῖῳ πάντω πανίσταται οὐ ἀρθίτος ἀλιθεῖα τῆς σκέψεως ἐκείνης τοῦ Καντίου, διασχυρισθέντος, δτὶ οὐ ήθικὴ διάταξις τοῦ κόσμου εἶνε οὐ μόνη πραγματικὴ ἀπόδειξις.

τῆς ὑπάρχεως τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις ἡ ἔκτασις τῆς ἰδέας τῆς Θεότητος δὲν ἔξαντλεται ἐνταῦθα οὕτε ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴν ἐαυτῆς ἔξτριψιν, οὔτε ἐν σχέσει πρὸς τὰς λογικὰς βάσεις, ὡν ἢ ἀπόδειξις οὐδὲν ἔτερον εἶναι πάλιν εἰμὶ ἰδεώδης τις καὶ ἀπιγγιγμένη ἀντιφάσεων καὶ σφαλμάτων ἀποκατάστασις αὐτῆς. ταύτης τῆς ἔξτριψεως εἰς τὰς καθοριζούσας ταύτην αἴτιας. Ἐὰν τὸ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνόησιν προσιτὸν ἥθικὸν ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τοπικοχρονικῶς, ἀρα καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ πεπερασμένον, δέοντος πάλιν τοῦτο νοηθῆ ὡς μέλος ἀπείρου τινὸς κοινωνίας τοῦ συνόλου. Οὕτω τὸ ἐλατήριον τῆς ἐπεκτάσεως λαμβάνει αὐτὸς ἥθικὸν χαρακτῆρα.

Δύο ὅμιλοι διάφοροι τῶν ἥμετέρων ἥθικῶν τάσεων στιγμαὶ εὑρίσκονται ἀλλεπαλλήλως ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς Θεότητος τὴν ἔκτροπην αὐτῶν. Ἐν πρώτοις ἀποδίδομεν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἥθικοῦ ἰδεῶδους εἰς τὴν αἰτίαν τῆς ἥθικῆς τάξεως. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς τελειότητος τοῦ Θεοῦ. Εἴτα δὲ ἐκτείνομεν τὴν ἰδέαν ταύτην, ὑποθέτοντες ὅτι τὸ πεπερασμένον τῆς ἥθικῆς ἥμῶν ὁπῆς αἰρεται ἐν τινὶ ἀπείρῳ συνόλῳ. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς **ἀπείρου** ὅποστάσεως τῆς **Θεότητος**. Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη νόησις διαμορφοῦ ἰδεῶδη πρὸν ἡ λίθη συνείδησιν τοῦ ἀπείρου τῶν ἐαυτῆς όποιων, θεωρεῖ ἀρχικῶς καὶ τὴν θεότητα μόνον ὡς ἥθιδην ἰδεῶδες. Εἰς τὴν παράστασιν δὲ ταύτην εἰσέρχονται καὶ τὰ τρωτὰ ἐκεῖνα, ἀπερ ἐμφιλοχωροῦσιν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἥθικὴν συνείδησιν. Η περαιτέρω τῶν ἥθικῶν παραστάσεων φιλοσοφικὴ διαιρέσφρωσις, προσθέτει τὸ πρῶτον τὴν εἰρημένην ἰδέαν τοῦ ἀπείρου, μεταβιάλλει δύο τις παραχρῆμα τὸ ἥθικὸν ἰδεῶδες εἰς **ὑπερηθικὴν** **ἰδέαν** (*Übersittliche Idee*), οἵτις νοεῖται ὡς ἀποχρῶσι τοῦ ἐν λόγῳ ἰδεῶδους αἰτία.

Δεδομένου ὅντος ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα ἐκτείνεται ὑπὲρ τὸ πεδίον τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς γενέσεως, γίνεται αὕτη ἀφορμή, ὅπως προβληθῇ ζήτημά τι, μπερ ἐπίσης ὑπερβαίνει τὴν ἐνταῦθα ἔξτασθεῖσαν ψυχολογικὴν παλινδρόμησιν. Ἐὰν ἡ ἀπόλυτος ἰδέα τοῦ ἀπείρου, εἰς ἣν ἥγαγεν ἡμᾶς ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸν ἀποχρῶντα λόγον τῆς ἥθικῆς τοῦ κόσμου διατάξεως, εἶνέ τι **ὑπερηθικόν**, θὰ δηλοῖ αὕτη συγχρόνως καὶ τι **ὑπερπνευματικόν** (*Übergestiges*), ἐφ' ὃσον **πνευματικόν** λέγοντες νοοῦμεν μόνον τὰς ἴδιοτητας καὶ τὰς καταστάσεις ἐκείνας, αἵτινες εἶναι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν δεδομένας. Η αἵτια τοῦ ἐν λόγῳ ἀποτελέσματος ἔγκειται δρθαλμοφανῶς εἰς τὸ ὅτι, ἐν τῇ περιεπτώσει ταύτῃ, πρόκειται περὶ ἰδέας τινὸς τοῦ ἀπείρου,

κέκτηται οὐσιωδῶς διάφορον χαρακτῆρα ἢ εἰς τὰς μέχρι τοῦδε
ζέξεται σθείσας περιπτώσεις. Ἐνταῦθα ἡ ίδεα τοῦ ἀπείρου διεμιορ-
φώθη διά τινος ποσοτικῶς ἀπεριωρίστου, ἀλλὰ καὶ πατέ τὸ ποσο-
τικὸν αὗτῆς περιεχόμενον μονοσήμου, ἢ τοῦλάχιστον συμφώνως
πρὸς τὸν γενικότερον χαρακτῆρα τοῦ συνειρμοῦ δυναμένης νὰ
καθορισθῇ προόδου. Ἀλλως δῆμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὃς πρὸς τὴν
νέαν περίπτωσιν ταύτην, ἐνθα ἡ πρόδος οὐ μόνον ἐκτείνεται
ποσοτικῶς ἐπ' ἄπειρον, ἀλλὰ καὶ ποιοτικῶς τυγχάνει τελείως
ἀόριστος. Ὁ Σπινόζας καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Νικόλαος Κουζάνος ἐξέ-
φρασαν τὴν ἀναποδογόστως μορφουμένην ίδεαν ταύτην, χαρα-
τηρίσαντες τὸν Θεόν ἡ τὴν ἀπειλούτον οὐσίαν ὡς ἄπειρον ὅντό-
τητα, ἵτις, πρὸς τοῖς ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ ἀποκαλυπτομένοις πατη-
χορήμασι, κέκτηται καὶ ἄλλας ὅλως ἀγνώστους εἰς ήμας ἀπει-
ρούσις της, ἐξαφανίζει αὐτὴν ἑαυτὴν καὶ ὅτι αὕτη κατ' ἀκολουθίαν
δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ οὔτε ἀπὸ θεωρητικῆς οὔτε ἀπὸ πρα-
κτικῆς τινος ἀπόφεως, θεωροῦμεν περιττὸν νὰ εἴπωμεν τὸ πρῶ-
τον ἐνταῦθα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, — καθὼς
τοῦτο συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς ἄλλας ίδεας τῆς Θεότητος, ἀφορ-
μοιμένις ἐκ παρεκτικοῦς ἀρετητῶν, — ἡ ίδεα αὕτη ἐμφανίζεται
οὐ μόνον καθ' ὅσον ἀριθμῷ εἰς τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅσον
ἀφορᾷ εἰς τὴν φύσιν ἃς τι ἀπολύτως ὑπερβατικόν, εἶναι πατιαρι-
νές, ὅτι αὕτη συμπέπειται ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ πρὸς τὸ ζήτημα, ὅπερ
ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀποχρῶντα λόγον πάσης ὑπάρξεως καὶ εἰς τὴν
ὑπερβατικὴν ἐντητα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κό-
σμου. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ δυτολογι-
κοῦ προβλήματος, εἰς δὲ ἐπινάγει ήμας καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόφεως
ταύτης ἡ καθολική γραχολογικὴ πρόοδος.

ΠΡΙ. 'Εντολογικαὶ ἰδέαι.

1. 'Ειναιορὰ τῆς ἀξελίξεως καὶ οἱ ὅροι τοῦ δυτολογικοῦ στροβλήματος.

Αἵτις τῆς γενέσεως τοῦ δυτολογικοῦ προβλήματος δὲν ὑπῆρ-
ξαν αἱ ὑπερβατικαὶ ίδεαι, περὶ ὧν δημιλήσαμεν ἀνωτέρω. Λιότι,
καίτοι αἱ ίδεαι αὗται καταλίγουσι μετ' ἐσωτερικῆς ἀναγκαιότητος
εἰς τὸ ἐν λόγῳ πρόβλημα, ἐν τούτοις τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ εἰ
πρὸς λύσιν αὐτοῦ γενικόταται ἀπόπειραι ἐγεννήθησαν ἐν μέσῳ
τῶν συνειρμῶν τῆς ἐμπειρίας. Η ἀφετηρία τοῦ δυτολογικοῦ

προβλήματος έγκειται δηλαδή ἐν τούτῳ, ότι τὸ ἀρχικὸν ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως ἀναλύεται εἰς ἀντικείμενον καὶ παράστασιν, ἀπερ ἀποτελοῦσι τὰ δύο συστατικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα, μὲν ταῦται μὲν νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἄλληλων, ἀλλ' ἀπερ τυγχάνουσι συναφῆ πρὸς ἄλληλα. Ἐπειδὴ τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ παράστασις συναποτελοῦσιν ἀρχικῶς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὀντότητα καὶ νοοῦνται ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ὡς μία ὀντότης, ἡ θεωρητικὴ σκέψης προάγεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ νὰ ἀρῃ ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν διάκρισιν, εἰς τὸν αὕτην εἶχε προβῆ ἀναγκαῖως, διατηροῦσα μὲν τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχολογικῆς καὶ τῆς κοσμολογικῆς ἐμπειρίας χάριν τῆς ἐμπειρικῆς τῶν φαινομένων ἀναλύσεως, αἴρουσα δὲ μιας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Οὗτω τὸ ζήτημα, ὥπερ ἀριστᾶ εἰς τὴν σχέσιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ σῶμα, ὡς ἄλλως ἀποδεικνύεται καὶ ἡ ιστορικὴ ἐξέλιξις τῶν προβλημάτων τούτων, — τίγαγεν εἰς τὴν ίδειν τῆς τελικῆς ἐνότητος πάντης εἶναι καὶ ἁγένετο ἀριστηρή, μπως ἐκ νέου συναφθῆ ἡ σχετικὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων κοσμοθεωριῶν διαμάχη. Ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπῆρξε συγχρόνως ἡ αἵτια τῆς ἐπ' αὐτῷ ἐπιδράσεως τῶν λοιπῶν μεταφυσικῶν ίδεῶν καὶ τῶν απαλίν.

Ἔκ τῶν προτέρων γίνεται δῆλον, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη πρόκειται περὶ τίνος προόδου, ἢτις εἶνε διάφορος ἔκεινης, ἢν παρατηροῦμεν εἰς τὰν τοτέρω μνημονευθέντα κοσμολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ προβλήματα. Εἰς τὰ προβλήματα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου εἶνε πάντοτε διποειδῆ. "Οθεν ἡ δδός, ἡ εἰς τὴν ὑπερβασίαν ἀγουστα, ἡ δυνήθη, — καθὼς τοῦτο κατεδείχθη ὡς πρὸς τὰς φυντασικὰς ίδεις, — νὰ δδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τίνα μεταφυσικὴν ίδειαν, ἢτις εἶνε μὲν ἐστραλμένη ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἀλλ' οὐδέποτε ἡδὲ πρὸς τὴν γενικὴν αὐτῆς μορφήν." Εὰν ἡ παροῦσα ποσικὴ ἐξέλιξις ἀρχεται ἐκ τίνος ἀεριομόρφου χαώδους καταστάσεως, δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ. Μία δὲ μιορφὴ τῆς κατανομῆς τῆς ίδιης δέοντος πάντοτε νὰ νοηθῇ ὡς σχετικὴ ἀρχικὴ κατάστασις. "Εὰν δὲ βούλησις ἡ ἡ παράστασις, ἡ δὲν ἀμφότεραι ὑπῆρξαν διοσ. ἡ ἀρετηρία πάσης πνευματικῆς ἐνεργείας, δύναται νὰ διαμφισθῇ τηθῇ. Δέον δὲ μιας νὰ νοηθῇ ὡς ἀρχικῶς δεδομένον ψυχικόν τι περιεχόμενον, τουτέστι περιεχόμενον παρεμφερὲς πρὸς τὰς λειτουργίας τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως. "Αλλως δὲ μιας ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, ὥπερ ἀριστᾶ εἰς τὴν κοινὴν αἵτιαν πάσης ἐμπειρίας. "Ενταῦθα δὲν δίδεται εἰς ἡμᾶς οὔτε καν ἡ μορφή, οὐτ' ἡν δέον νὰ νοηθῇ ἡ ἀποχρῶσα αἵτια ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη.

Τὸ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ δεδομένον ἀρχικὸν σημεῖον τῆς παλινδρομῆς δὲν κεῖται πρὸ τῆς ὁμοίως ἐμπειρίας ὠρισμένης μορφῆς, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐκ τῶν συνειρμῶν τελείως ἑτεροειδῶν ἐμπειρικῶν γνώσεων, ὅποδεικνυουσῶν τὴν μίαν ἐνότητα. "Οὐεν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὸ εἶναι ἐκεῖνο ὅπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἀφηρημένως νοούμενων ἀντικειμένων τῆς φύσεως, ὅπως ὁ ὄλισμός ὅπὸ τὴν μορφὴν ὠρισμένων ὑποκειμενικῶν γεγονότων ἢ ὅπὸ τὸν τύπον ἔννοιῶν, προκυψασῶν ἐκ τῶν ὑποκειμενικῶν γεγονότων τούτων, ὡς πράττει τοῦτο τῇ ιδεαλογικῇ φιλοσοφίᾳ ἢ δυνάμεθαι μετὰ τοῦ κοινοῦ δυσμοῦ νὰ ἐμμενθωμεν ἐν τῇ παραδοξῇ ἀρχῆς τινος συνυπάρχεως τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ὄλικῆς ἀρχῆς. Πρὸς δὲ δυνάμεθαι νὰ λάβωμεν ὅπ' ὅψιν ἐν τέλει ὑπερβατικὸν τινα μονισμόν, μὴ ἀποκλείονται τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑποστάσεως ἐνδε ἀπολύτεος φανταστικοῦ εἶναι, ὅπερ αὐτὸν καθ' ἕωντὸν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ οὔτε ὅπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀντικειμενικῆς, οὔτε ὅπὸ τὸν τύπον τῆς ὑποκειμενικῆς ἐμπειρίας. Πράγματι μειούμενοι αἱ ἀπόψεις αὗται ἔσχον ἐν τῇ μεταφυσικῇ τοὺς ἀπιδούς των, συνδυασθεῖσαι κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ πρὸς ἄλληλας. Οὕτως ὁ ἀρχέγονος ὄλισμὸς τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ὅστις ἀποδίδει τὸ στενόντα εἰς ίδιαντέραν τινὰ μίλην, ἀποτελεῖ μεταβατικόν τι σημεῖον ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ ὄλισμοῦ εἰς τὸν δυσμόν. Πρὸς δὲ ἐν τῇ «οὐσίᾳ» τοῦ Σπινόζα ὁ δυσμὸς οὔτος συνδυάζεται μετὰ τοῦ ὑπερβατικοῦ μονισμοῦ, ἐν δὲ τῇ «μονάδῃ» τοῦ Δεῖβνιτσον ὁ αὐτὸς ὑπερβατικὸς μονισμὸς συνδέεται πρὸς τὸν ἀπόλυτον πνευματικόν.

"Ἐναντὶ τῆς πληθύος τῶν πρὸς ἄλληλας συγκρουομένων καὶ μήπω ἔξομαλυθεισῶν γνωμῶν, θὰ ἥδύνατο νὰ προβάλῃ τις τὸ ἔρωτημα, ἀν ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει τοιαύτη τις ἐπάνοδος ἐκ τῆς δεδομένης πραγματικότητος εἰς τοὺς μὴ δεδομένους αὐτῆς δρους εἶνε δυνατή καὶ συνεπῶς ἐπιτερραμμένη. "Η ἐν λόγῳ διμορφισθόλαι γεννᾶται ἀμέσως ἐν τῆς ἀνωτέρῳ μνημονικούτερης περιστάσεως, δι τοῦ μόνον τὸ περιεχόμενον τῆς ίδέας, δι' τῆς συμπληρούμενης ἡ ἐμπειρίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μορφὴ αὐτῆς εἶνε τελείως ἀόριστος, οὔτως ὅστε φαίνεται ἐνταῦθα διανοιγόμενον πεδίον κενῶν πιθανοτήτων, ἐν ᾧ δὲ λόγος ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ κράτους τῆς φαντασίας καθ' ἀπασαν τὴν γραμμήν. "Ἐν τούτοις έάν, λαμβάνοντες ὅπ' ὅψιν τὰς δυσχερείας ταύτας, θελήσωμεν νὰ παραιτηθῶμεν ἐν γένει τῆς ἀποτελεστικῆς πρὸς λίσιν τοῦ δυτολογικοῦ προβλήματος, οὐδὲν ὅφελος βεβαίως θ' ἀποκομίσωμεν ἐκ τῆς ἀποχῆς ταύτης. "Η ἐν λόγῳ ἀποχὴ ὅχι μόνον θὰ συνεδέστο μετά

τῆς ἀποφάσεως, ὅπως ἀφεθῶσιν ἄλλα πάντα τὰ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως σπουδαιότατα προβλήματα ἔκεῖνα, εἰς οὓς ἀγειρήματα, η ψυχολογικὴ παλινδρόμησις, ἀλλὰ καὶ θὰ καθίστα μεγαλυτέραν τὴν δυσχέρειαν, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἀφετηρίαν τοῦ προβλήματος, ὅπερ ἀπετεται τῆς σχέσεως τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ σῶμα. Διότι δὲν θὰ ἔμενεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀδριστος ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν πρὸς ἀλλήλας διαμαχομένων δυντολογικῶν ἀπόψεων, ἀλλὰ θ' ἀπέκλινεν ὑπὲρ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ ὑπὲρ τῆς ἀνεπαρκεστάτης καὶ ἐπιτολαιοτάτης, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ δυσμοῦ. Διότι δὲν διύσμος οὔτος ἔμμένει ἀκριβῶς ἐν τῇ δηθείσῃ ἀποχῇ ταύτῃ, ἀφίνων νὰ συνυπάρχωσιν ἐκ παραλλήλου τάποτε λέσματα τῶν δύο ιδεατῶν σειρῶν, οἵτοι τῆς κοσμολογικῆς καὶ τῆς ψυχολογικῆς. Τὰς διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποκτηθείσας μεταφυσικὰς ίδειας συμπτύσσει δὲν λόγῳ δυσμὸς εἰς δύο ἐννοίας τῆς οὐσίας, αἵτινες, καίτεροι οὖσαι αὗται καθ' ἑαυτὰς τελείως διάφοροι, συνδέονται ὥμινος διηγεκῶς καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλας. Ἐπειδὴ τοιαύτη τις ἀλληλεπιδρασις οὐδαμῶς δύναται ν' ἀποβῇ νοητῇ, δὲν διύσμος περιέρχεται ἐν τέλει εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραδεχθῇ τῷτην τινὰ ἀπολύτως φανταστικὴν οὐσίαν,—(ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Καρτεσίου καὶ ἐν τῇ δυντολογίᾳ τοῦ Βολφίου ή οὖσα αὕτη συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν ίδειαν τοῦ Θεοῦ),—οἵτις δι' ἀμέσου παρειβάσεως ή κατ' ἄλλον τινὰ μυστηριώδη τρόπον γίνεται ἀφορμὴ τῆς εἰρημένης ἀλληλεπιδράσεως. "Οὐδεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παρέσχε τίνη ἐπικουρίαν τοῦ ὑπερβατικός τις μονισμός, εἰς διὰ τέλει κατέληξεν δλόκληρος ή εἰρημένη κοσμοθεωρία. Ἡ ιστορικὴ αὕτη εἰκόνη δεικνύει καταφανῶς, ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα πρόβλημα τι, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἐκποιείθῃ, ἐπειδὴ εἶνε ἄλιτον. Ἰσως θὰ ἐπρεπε μᾶλλον ἐνταῦθα νὰ εἴρωμεν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἀναποδράστου ὑπερβατικῆς προόδου. Ἄλλὰ πρὸ παντὸς δέοντος ν' ἀποφύγωμεν ἔκεῖνο, ὅπερ συμβαίνει εἰς τὴν ἐμπειρίαν ή εἰς ἄλλα μεταφυσικὰ προβλήματα, τουτέστι τὴν ἀμεσον μετάβασιν ἀπὸ τοῦ προβλήματος εἰς μίαν ὑπόθεσιν, ὅφελουσαν νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦτο. Ὁσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐμπειρικὰς ὑποθέσεις, τοῦτο δύναται νὰ εἴναι ἀποδεκτὸν καὶ ἀβλαβές, διότι ἐνταῦθα ή ἐμπειρία δύναται νὰ ἔξελέγῃ τὰς ὑποθέσεις ταύτας ἐκ τῶν ὑστέρων. Προκειμένου ὥμινος περὶ μεταφυσικῶν ὑποθέσεων τοιούτος ἔλεγχος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διενεργηθῇ, διότι αἱ ὑποθέσεις αὗται δὲν ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν ἔρμηνειαν, ἀλλ' εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐμπειρίας. Τοιαύτη δὲ συμπλήρωσις συνίσταται ἐν τῇ συνεπεῖ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν τελονυμένῃ

ἐπεκτάσει τῆς ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἀποχρῶντος λόγου ἀρχομένης συνδέσεως, μέχρι τῆς ἀποκτήσεως τῆς ἐνότητος ἐκείνης, οἵτις καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν κατανόησιν ὀλοκλήρου τῆς σειρᾶς καὶ τῶν εἰς τὴν ἐμπειρίαν ἀνηκόντων μερῶν ὡς ἔνιασον συνόλου. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ δύο σειρῶν, αἵτινες ἥδη κατὰ τὸν τρόπον τούτον ἐθεωρήθησαν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, εἶναι καταφανές, ὅτι τρέπει τις παλινδρόμισις, ὑπάγουσα ἀμφοτέρας τὰς σειρὰς εἰς μίαν περιλαμβάνουσαν ταύτας ἰδέαν τῆς ἐνότητος, δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ μόνον ὅπὸ τὴν **Ἐνα δρον**, τουτέστιν δπῶς δύο ἐπὶ μέρους ἀπάνοδοι εἰς τοὺς ὑπερβατικοὺς τῆς ἐμπειρίας δρους ὑπερπηδήσωσι τὰ **ἴαυτῶν δρια**, εἴτε καθόσον αὕται ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπόστασιν ἐνδε ἀπολύτου εἶναι, ὅπερ τυγχάνει διάφορον ἀμφοτέρων τῶν περιεχομένων τῆς ἐμπειρίας, εἴτε καθόσον ἡ μία ὅδος ἀπολιγεῖ εἰς τὴν ἑτέραν, οὗτος δῆτε αὕτη παρέχει τὴν ἰδέαν τῆς ἐνότητος, οἵτις εἶναι κοινὴ εἰς ἀμφοτέρας τὰς σειράς. Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ δύο πιθανοτήτων δέον νὰ θεωρήσωμεν μόνον τὴν δικτέρευτην ὡς ἀληθινή λύσιν τοῦ ὄντολογικοῦ προβλήματος. Η πρώτη θὰ παρεῖχε μίαν κατὰ τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν τελείως ἀρριστούν ἰδέαν, ἡς ὀλόκληρος ἡ σημασία θὰ περιπολέστερο εἰς μόνην τὴν ἀξιοσιν μᾶς κατὰ τίνα οἰονδήτοτε τρόπον συντελεσθησομένης συνδέσεως τῶν δύο εἰδικωτέρων ἰδεῶν. "Οὐεν, εὰν διποθέσωμεν, ὅτι θὰ ἥρθεν γένει δυνατὸν νὰ ἀχθῶμεν εἰς τὴν ἰδέαν ἐνδε τοιωτοῦ ἀπολύτως «φανταστικοῦ εἶναι», θὰ ἴδωμεν, ὅτι οὐδὲν θὰ προϊκιστεύεται τῆς ἰδέας ταύτης ὑφελος. Η ἐν λόγῳ ἰδέα οὐδαμῶς θὰ συνέτεινεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ὄντολογικοῦ προβλήματος. Η πρὸς λύσιν ἀπόκτειρα τοῦ προβλήματος τούτου θὰ βοτερεύεται σημασία, διότι πρωτειμένου περὶ τίνος τελείως ἀρριστού ἔννοιας θὰ ἴδυναι νὰ προβληθῇ τὸ ἐρώτημα, ἂν ἡ ἔννοια αὕτη θὰ συνεργάνει ἡ μή, ὡς πρὸς τὴν μορφήν, μετά τίνος οἰκαδήτοτε τῶν εἰς ἡμᾶς δεδομένων ἐμπειρικῶν ἔννοιῶν. Λιὸν δέον νὰ λέψωμεν πρὸς ὑφισταμένην τὴν δευτέραν πιθανότηταν ὡς μόνην λυπτελή. **Ο πόσμος πρέπει νὰ νοηθῇ εἴτε ὡς ὄλικη, εἴτε ὡς πνευματική ἐνότης, ἐφ' δσον οὔτος νοεῖται ἐν γένει ὡς ἐνότης.** Τρέπον τι ἀποκλείεται.

Ηδη δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ συνειριός τῶν κιονιολογικῶν ἰδεῶν εἶναι κατὰ τὸ φαινόμενον τελείως ἀποκλεισμένος. Λε εἰκασίαι ἥμῶν, αἱ ἀριθμῶσαι εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἐν τῇ φύσει αἰτιώτητος, εἰς τὴν τελικὴν ἐνότητα καὶ εἰς τὴν ἕγινη χώρῳ διάθεσιν τῆς μῆλης κτλ. δὲν θὰ μετεβίάλλονται καὶ ἢν ἐδί-

δετο τίτιν πρὸς μελέτην κόσμους τις, οὗτος θὰ συμμετεῖχον ὅντα, μὴ ἔχονται ψυχικὸς ἴδιότητας. Ἐάλως δικιός ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν ψυχολογικὴν πρόδον. Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν νὰ τερματίσωμεν τὴν πρόδον ταύτην ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς θεωρίας τῆς οὐσίας ὑπὸ τὴν μορφὴν σειρᾶς τινος παραστάσεων συναπτομένων πρὸς ἄλλιάς κατὰ σχέσιν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, θὰ ἔδωμεν, ὅτι ἕκαστον μέρος τῆς σειρᾶς ταύτης μᾶς δεικνύει περιεχόμενόν τι, ὥπερ οὐτεῖται ὡς ἀντικείμενον, συνεπῶς ὡς περιεχόμενον, ὥπερ ἀντίκει συγχρόνως εἰς τὴν ποσιολογικὴν σειράν. Ὁθεν δὲ τρόπος οὗτος τῆς θεωρήσεως τῶν πραγμάτων περιέρχεται εἰς τὴν ὁντινὴν εἴτε νὰ νοήσῃ τὴν ἀντικείμενικὴν καὶ τὴν ὁντοκείμενικὴν σειρὰν ὡς τελείως συνδεδεμένας καὶ ἀνταποκρινομένας πρὸς ἄλλιάς, καθὼς τοῦτο συμβαίνει ἐν τῇ περὶ κατηγοριαὶ τῶν Σπινόζα, εἴτε νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀντικείμενικὴν σειρὰν ὡς ἐντελῶς περιεχομένην ἐν τῇ ὁντοκείμενικῇ, ὡς τοῦτο γίνεται εἰς τὴν ἰδεαλογίαν τοῦ Λεύβνιτσου. Ἐὰν τοῦναντίον θεωρήσωμεν τὴν βούλησιν ὡς ψυχικὴν θεμελιώδη λειτουργίαν, οὐδὲ τίτιν, ὅτι ἡ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀποκτηθεῖσα ἐνότης εἶναι μὲν καθαρῶς πνευματική, ἀλλ’ ὅτι ἀγόμεθα πάλιν εἰς τὸ πραγματικὸν βούλεσθαι καὶ μετ’ αὐτοῦ εἰς τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας μόνον διὰ τῆς προσθήκης τῆς παραστάσεως καὶ μετ’ ἀκολουθίαν τῆς σχέσεως πρὸς τὰ μέρη τῆς κοσμολογικῆς σειρᾶς. Η σχέσις αὕτη ἐπανίγει ἀμέσως ἡμῖνες εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως, ὥπερ, ὡς ἀρχικὴ ἐνότης τοῦ ἀντικείμενου καὶ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ, ἀπαιτεῖ, ὥπως ἡ κατὰ ἀρχὰς πεχορισμένης ἐπεινομένη πρόοδος καταλήξῃ εἰς μίαν ἐνότητα, ἢτις δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ τελικὴ διὰ τῆς μεταφυσικῆς ἀναλύσεως ἐξενρρισκομένη αἰτίᾳ τῆς μνημονευθείσης ἀρχικῆς ἐνότητος. Ἀν ἡ ποσιολογικὴ θεωρία δὲν εἶχεν ὥπ’ ὅψει ὅτι τὰντικείμενα εἶναι παραστάσεις, δὲν θὰ ἐλάμβανε πρὸ διφθαλμῶν καὶ ἡ ψυχολογικὴ θεωρία, ὅτι αἱ παραστάσεις εἶναι ἀντικείμενα. Ὡθεν ἀμφότεραι ἔχουσιν ἀνάγνων συμπληρώσεώς τινος, δι’ ἣς ἀποκαθίσταται ἡ ἀπολεσθεῖσα ἐνότης. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης γίνεται καταφράνεται, ὅτι, ἀμα ὡς ἡ τελικὴ ἐνότης τῆς ψυχολογικῆς παλινδρομῆσεως ἀποδοθῇ εἰς τὰς παραστάσεις, εἶναι ἀδιαίρετον ἐὰν ἀρήσωμεν τὴν ψυχολογικὴν σειρὰν νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν κοσμολογικὴν σειρὰν ἡ ταύτην εἰς ἐκείνην. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει αἱ παραστάσεις εἶναι ἡ ὁντοκείμενη εἰκὼν τοῦ ἀντικείμενού κόσμου, ἡ ἐνότης δὲ ἀμφοτέρων ἔγκειται ἐν τινι ἀπολύτῳ εἶναι, ὥπερ ἀποτελεῖ μὲν ἐν ταῦτῃ ἀντικείμενον καὶ παρα-

στασιν, ἀλλ' ὅπερ καὶ περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν κοσμολογικὴν ἰδέαν τοῦ ἀπειρού. Οὗτο τὸ ἀρχικὸν τῆς παραστάσεως ἀντικείμενον μεταβάλλεται ἐνταῦθα εἰς τὸ «εἶναι», ὅπερ συνδέει τὴν ἀπειρον φύσιν καὶ τὸν «Intellectus infinitus» εἰς ἀπόλυτὸν τίνα οὐσίαν, οἵτις νοεῖται ὅπο τὰ δύο πρὸς ἄλληλα ἀνταποκρινόμενα πατηγορήματα τῆς ὕλης καὶ τῆς νοήσεως. Ὁ διττὸς οὗτος τρόπος τῆς θεωρίσεως τῶν πραγμάτων συνάδει πρὸς τὴν σκέψιν ἐκείνην, οἵτις ἀνέλυσε τὸ ἀρχικὸν ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως εἰς ἀντικείμενον καὶ παράστασιν. Ὁ τρόπος οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τίνος διακρίσεως, οἵτις ἀνήκει εἰς τὴν διακριτικὴν δύναμιν τῆς ἡμετέρας διανοήσεως καὶ ωντὸς εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον. Η λύσις τοῦ ὄντολογικοῦ σχολικήματος δὲν ἔπιτυγχάνεται διὰ τούτων. Τὸ ἐν λόγῳ πρόβλημα εὑρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ ἐν ᾧ καὶ σφράγερον παταστάσει, διότι ὁλόκληρος ἡ πρὸς λύσιν αὐτοῦ γενομένη ἀπόπειρα συνίσταται εἰς τὸ διὰ τῇ ἐμπειρίᾳ δεδομένη ἐνότις νοήσεια ἢ σχετικός ὡς πρὸς ἀμφότερα τὰ διὰ τῆς διηθεστικῆς διακρίσεως ἀποκτηθένται συστατικὰ αὐτῆς μέρη. Τὰ πράγματα δὲν λαμβάνουσι παλιτέρων τροπού, διαν τὸ ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως ἐμπεριέχεται ἐν τῷ νοοῦντι ὄντοκειμένῳ. Καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀρχικὸν σημεῖον τοῦ σχολικήματος εἶναι συγχρόνως καὶ τὸ τελικὸν σημεῖον τῆς λύσεως του. Εάν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον εἴναι μόνον παράστασις, δ ἀντικείμενος κόσμος μεταβάλλεται εἰς ἓντας ἀπλοῦν φαινομενικὸν κόσμον, ὡς μόνη δὲ πραγματικότης ἐνιστορεῖται αὐτὸ τοῦτο τὸ νοοῦν ὄντοκειμένον, ὅπερ ἐκτείνεται τὸ πρῶτον διὰ τίνος ἐκ τῶν ὑστέρων συντελουμένης πριόδου εἰς μίαν ἀπειρον διαδοχικὴν ἀκολουθίαν νοούντων ὄντοκειμένων.

2. Ἀτομικὴ ἴδεα τῆς ἐνδεήτος.

α'. Μεταφυτικὴ σημασία τῆς βιολήσεως.

Εἰς τὰ εἰδητά μεταφυτικὰ συστήματα καταριμένεται ἡ μεγίστη ὑπεροχή, ἣν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γενέσεως αὐτῆς διεξεδίκει ἡ φυσικὴ κοσμοθεωρία ἐνοντει τῆς φυχολογικῆς. Ὁ ἐνδον κόσμος εἶναι διὰ τὸ ἐν λόγῳ συστήματα τὸ πάντοτε τοῦ ἐκτὸς κόσμου. Τὸν τελευταῖον δρόν τοῦ πρῶτου εὑρίσκουσι ταῖς εἰς τίνι συνδλοφ παραστάσεων, ὅπερ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀπειρον τοῦ κόσμου. Τοιουτορρότος δὲν λαμβάνονται πρὸς διφθαλιῶν ἀκριβῶς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς φυχολογικῆς ἐμπειρίας, ὅπερ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον καὶ ἀτίναι δέον γὰρ θεωρῶνται.